

Nathan Judels (1815-1903): komiek, musicus en ondernemer (deel 1)

“Ach, wie kende Judels niet .....”

Inleiding

Toon Hermans, Wim Sonneveld, Wim Kan. Nog vaak te zien op televisie. Zouden onze achterkleinkinderen hun namen straks nog kennen als er nu geen tv bestond? In elk geval is de naam Nathan Judels bij het publiek in de vergetelheid geraakt. Van vooroorlogse artiesten als Louis Davids zijn nog wel eens filmbeelden te zien. Maar Nathan Judels, die vele decennia vóór hen schitterde, herinneren wij ons niet meer.

Een e-mail uit de USA, ruim een jaar geleden, bevatte een simpele vraag over het echtpaar Roeg-Judels. Een nakomeling van hen wilde meer over haar voorouders weten. Dit echtpaar had een dochter, die later met een naamgenoot van mij huwde en mede daarom deed ik een, aanvankelijk bescheiden, onderzoekje voor haar. Dat luidde de ‘herontdekking’ in van een groot Nederlands artiest, Nathan Judels. Nagenoeg vergeten, begon hij me al gauw te boeien en het onderzoek breidde zich snel uit.

Gelukkig bleek onder theaterhistorici verbluffend veel informatie bewaard gebleven te zijn, waaruit voor dit artikel uitvoerig is geput. Nathan Judels volgde niet alleen zelf een glansrijke carrière, maar velen uit zijn nageslacht ontplooiden zich, soms uiterst succesvol, in velerlei vormen van de theater- en filmwereld. Tot op de dag van vandaag zijn nazaten op dit gebied actief in de USA en Groot-Brittannië.

Met dit artikel proberen we slechts een algemeen beeld van deze acteur aan de vergetelheid te ontrukken. Er zou een boeiend en rijk geïllustreerd boek zijn te maken over hemzelf en de mensen met wie hij in zijn privé-leven en beroepsmatig optrok.

Joods theater in de vroege negentiende eeuw

Reeds rond de wisseling naar de negentiende eeuw waren er door joden opgerichte toneel- en zangverenigingen in Amsterdam. Men had zaaltjes gehuurd, zoals Leerzaam Vermaak in de Elandstraat en Huis ten Bosch in de Kerkstraat. Als de gemeente er geen bezwaren tegen had voerden ze ook wel openbare voorstellingen uit. In Huis ten Bosch kon men kijken naar Dessauers Hoogduitsche Joodsche Toneel Gezelschap en, rond 1825, naar theatergroepjes van Mozes Saqui, David Leendert Bamberg en anderen. Onder hun leerlingen bevonden zich onder anderen Nathan Judels en de gebroeders Eduard en Tobias Bamberg. Uit de historische bronnen wordt slechts deels duidelijk hoe de jonge Nathan met het toneel in aanraking kwam, maar genealogisch onderzoek wijst op familiebanden die aanwijzingen in die richting geven. Zo was Dessauer aangehuwd aan familie van Nathan en ook een grote

naam als Kinsbergen was verbonden aan het geslacht Judels. Mozes Saqui, die tevens een bekend costumier was, zou later de schoonvader worden van Nathan Judels.

Nathan Judels' jeugd en vroege theaterjaren

Nathan Juda Judels werd op 17 maart 1815 geboren. Hij was het jongste kind van de loterijhandelaar Juda Judels en Rosette Abas. Nathan, thuis Nico genaamd, had al vroeg in zijn leven zijn eerste artiestenervaring. Het theater Huis ten Bosch lag tegenover hun woning in de Kerkstraat en Nathan mocht van zijn ouders daar 's avonds gaan kijken. Hij leerde er als kind al spoedig viool spelen. Omdat zijn ouders welgesteld waren konden zij hem een grondige muziekleiding laten volgen. Later zou zijn talent als violist vaak evenzeer geroemd worden als zijn acteurskwaliteiten. Al spoedig begeleidde hij, overigens tegen de wil van zijn ouders, als violist de in die dagen zeer populaire kindertoneelvoorstellingen.

Toen Huis ten Bosch onder leiding kwam van David Bamberg werd daar een kinderkomedie opgericht, waarin behalve Nico Judels ook vele andere later bekende artiesten optraden. Dit theater heeft niet zo lang stand gehouden. Nathan speelde aanvankelijk viool in toneelorkesten en zo kwam het, nadat Huis ten Bosch had opgehouden te bestaan, ook tot vioolspelen in de schouwburg van Jan Gras in de Elandstraat, waar veel komedie werd gespeeld. Langzaam maar zeker ontwikkelde Judels zich daar, via kleine rolletjes, tot toneelspeler met een opvallend komisch talent. De muziek bleef hij echter trouw. Toen hij ouder was, nam hij samen met Abraham van Lier (een naam die later in dit verhaal zal terugkomen) feesten en concerten aan en ze verdienden zo een goed stuk brood.

Er is een portret van Judels als tienjarige. Zeventig jaar later zal hij daarbij opmerken: *'Ik woonde in de Kerkstraat bij de Weesperstraat, bij mijn lieve ouders en 's avonds speelde ik viool in de komedie. Ik was de jongste in een gezin van negen, de oogappel van mijn moeder. Ik werd ingewijd in een kinderkomedie en omdat ik zonder bezoldiging speelde, mocht ik mijn moeder en mijn zuster meenemen. Mijn vader was er niet gelukkig mee, omdat ik altijd 's avonds moest werken. Maar hij stond het wel toe en gaf zelfs zijn zegen aan de kinderrollen die ik begon te spelen'.*

Hij trad vaak op in theaternummers en raakte gerijpt in dat beroep. Judels speelde ook viool in het orkest van een reizend opera- en theatergezelschap. Hij behoorde tot de kerels die de lijnen van hun theatertent met hun schouders straktrokken, terwijl de vrouwen onder het schillen van de aardappelen hun rollen erin stampten. Het leven van een reizend gezelschap was ongelooflijk zwaar. Zij reisden per koets van de ene kermis naar de andere en ze konden plotseling voor een paar weken zonder werk zitten, zoals toen ten zuiden van de grote rivieren hun boot vastgevroren raakte in het ijs.

Hij vertelt later zelf: *'In 1830, als jongen van vijftien, ging ik met de oude Bamberg als lid van een kinderkomedie mee naar Brabant, om op te treden voor de schutters die daar gelegerd waren. (Het was in de tijd van de Belgische bevrijdingsoorlog). Wij speelden daar van alles en werden zeer bewonderd door de hertog van Saksen-Weimar. Als Bamberg, een gerenommeerd goochelaar, zijn trucs vertoonde, "dan schitterden zijne oogen achter den gouden bril". De hertog speelde vaak voor compère, hetgeen wil zeggen dat Zijne Hoogheid voor de voorstelling met Bamberg in het geheim van alles afsprak om diens trucs nog beter te doen slagen. Bamberg heeft nooit een betere compère gehad dan de hertog van Saksen-Weimar.'*

Aan het Rokin, op de plaats waar nu Arti et Amicitiae is gevestigd, stond het theater Grand Salon, ook wel Ponschhuis genaamd. Het deed dienst als koffiehuis annex concertruimte. In 1834 voerden Bamberg's leerlingen hier een nummer op uit een van Dessauers 'musicals'. In het orkest speelden enkele musici die belangrijke personen in het uitgaansleven zouden worden, onder wie Abraham Israël van Lier (klarinet) en Nathan Judels (viool). Overigens traden Bamberg's élèves, een toneelgroep van joodse jongelui, onder wie Van Biene en Judels, in 1834 ook op in Den Haag.

In 1836 werd de Salon verhuurd aan Joseph Duport, een café-eigenaar van Frans-joodse afkomst. Duport richtte een theatergroep op die zangnummers en vaudevilles (licht theatergenre dat wortelde in de Franse satire, korte komedies, doorspekt met liedjes, die zich afspeelden in het leven van alledag) opvoerde.

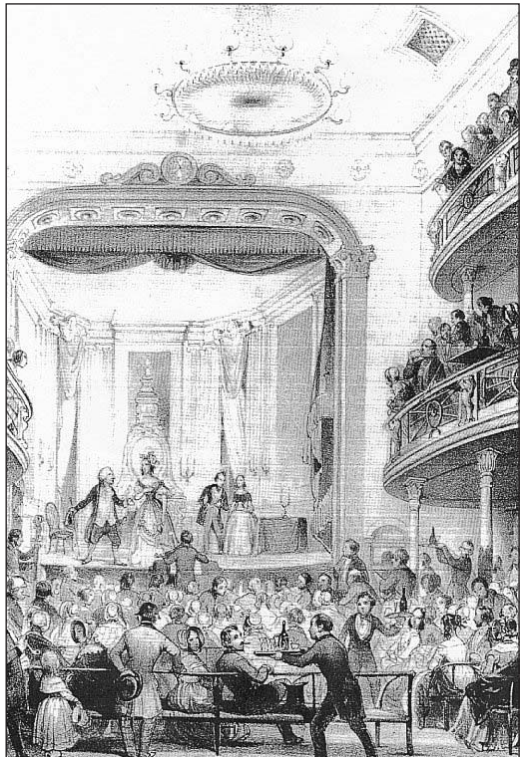
Nathan Judels trouwde op 16 juni 1836 met zijn buurtgenote Hanna van Moses Saqui, dochter van Moses van Daniel Saqui en Judith Levy Montezinos. Ook hiervan herinnert Judels zich op zijn oude dag nog

veel: *'Ja, ik ben er vroeg bij geweest: op m'n eenentwintigste en zo'n min, tender klein kereltje was ik, dat ze, toen ik op het stadhuis kwam, hartelijk lachten, want m'n vrouw was een knappe, bijzonder forse, dikke vrouw.'* Hij voegt er aan toe: *'ze zagen me niet voor vol aan, maar later hebben we toch drie flinke, gezonde kindertjes gekregen.'* Niet vaak leest men zo'n helder portret van voorouders.

De eerste Salon des Variétés en het kermisleven

In 1839 werd de huur van het Ponschhuis verhoogd en dat deed Duport besluiten een ruimte in de Nes te kopen, die hij ombouwde tot de Salon des Variétés. Het kreeg een sober maar smaakvol interieur, twee galerijen en houten banken in de gehoorzaal met een ruimte voor in totaal 350 toeschouwers. De grote ster was Nathan Judels, die zichzelf toen al had ontwikkeld van vioolspeler tot leidende komiek. Elke dag verwerkte hij het laatste nieuws in zijn liedjes en daardoor was Judels eigenlijk een van de eerste Nederlandse cabaretiers.

Het theater was 's zomers gesloten en de acteurs werden dan niet betaald. Met toestemming van Joseph Duport reisden zij de kermissen in het gehele land af, onder leiding van Nathan Judels en Pierre Boas. In een theattertent van hout, die met schepen en karren werd aangevoerd, speelden zij daar de hoogtepunten van het afgelopen seizoen. Zoals hij zelf later memoreerde, verdienden zij daar 'geld als water'. Na de dood van zijn vader, in 1842, besloot Jean Eugene Duport de kermissen zelf te managen, zonder dat hij de acteurs daarvoor financiële compensatie bood.

De Salon des Variétés in de Nes

Het kwam tot een revolte toen Duport weigerde Judels als partner op te nemen. Nathan Judels verliet het gezelschap en met hem vertrokken bijna al zijn joodse collega's. Vervolgens begonnen Nathan en compagnons in de Amstelstraat een eigen Salon des Variétés.

Duport contracteerde in hun plaats de joodse komiek Eduard Bamberg en van 1846-1856 speelde Maria Johanna Kleine-Gartmann er, voordat zij haar glanzende loopbaan aan het grote toneel begon. De Salon in de Nes bestond korter dan die in de Amstelstraat. In 1856 ging het gezelschap van Duport om onbekende redenen uiteen. Enkele jaren later verhuurde hij de Salon en in 1868 was het voorbij.

De Salon des Variétés aan de Amstelstraat

In de Amstelstraat werd een pand gevonden waarin men een salon liet bouwen, die nog groter was dan die van Duport. In eerste instantie kreeg de Salon des Variétés in de Amstelstraat geen gemeentelijke toestemming. Toen die later toch kwam, moesten allerlei veiligheidsreglementen worden gerespecteerd, het repertoire moest worden goedgekeurd door de stedelijke autoriteiten, vijf procent van de recette moest worden afgedragen aan de Stadsschouwburg en op zondagen en christelijke feestdagen mochten geen betaalde voorstellingen worden gegeven.

Het lukte toch en op 26 augustus 1844 opende het theater zijn deuren. De belangstelling was overweldigend. Het openingslied was gecomponeerd door de bekende componist Aron Wolff Berlijn, met teksten van de souffleur Iz. J. Lion en het werd gezongen door alle acteurs en actrices, onder wie Françoise Lamé en Rachel Mendola en, vanzelfsprekend, de vier eigenaars: Israël Pierre Boas, Nathan Judels, Salomon van Biene en Samuel Nathan Kapper. De namen Boas, Judels en Van Biene werden in de gevel gebeiteld.

De concurrentie tussen de gelijknamige Salons was hevig, maar er was genoeg publiek voor beide. Boas en Judels contracteerden David Strel(i)ski, Meijer Elias van Beem en Sophia Sablairolles en vele anderen.

David Strelitski moet apart genoemd worden. Hij was als jong komiek een waardig leerling van Judels en hij zou een gevierd acteur worden. Hij was getrouwd met Grietje Roeg, een zuster van Judels' latere schoonzoon Jacques Roeg. Grietje was danseres, evenals haar zuster Kaatje. Strelitski's vader was ook al getrouwd met een Roeg, Grietje

Samuel, een tante van Jacques Roeg. De vader van Jacques Roeg was koorzanger en later eveneens toneelspeler en verkeerde derhalve zelf in artistieke kringen, zodat de wijze van wederzijdse kennismaking geen groot vraagstuk hoeft te blijven.

Ze werden beroemd, zeer beroemd. Voor zestig centen kon je naar binnen bij Judels (zoals het al spoedig bekend stond). Een glas punch, koffie, Beiers bier of thee was bij de prijs inbegrepen. De bezoekers zaten aan tafeltjes, rookten hun Havannas of kleinere sigaartjes. Heel Amsterdam wilde Judels zien en wilde daarvoor de hitte in de zaal wel op de koop toe nemen. Volkse smartlappen en geinige komedies bleven maandenlang in het repertoire. De operettes van Offenbach werden hier beroemd gemaakt door zowel Judels als door Abraham Van Lier.

Deze Abraham van Lier had, met anderen, in 1852 de voormalige Hollandsche Schouwburg in de Amstelstraat gekocht en daar het Grand Théâtre des Variétés gesticht. Overigens heeft Judels ook wel in dat theater op-getreden. Van Lier was een voormalig dansleraar, had gezongen in de Stadsschouwburg, had tevens een variététheater in Rotterdam, samen met Eduard Bamberg en hij was jarenlang de tweede acteur geweest bij Boas en Judels. Zijn theater was gevestigd in de Hollandsche Schouwburg. Hij contracteerde vele beroemdheden, onder wie, in 1880, de Franse actrice Sarah Bernhardt, die in de verte verwant was aan de families Van Lier, Kinsbergen en Samehtini.

Nathan Judels, in de wandeling Jules (Sjuul) Judels genoemd, kende de volksziel. Hij buitte alle nuances

'Een bankbiljet van duizend gulden'

van humor uit, grapte, was soms boertig of stak op een briljante manier de draak met allerlei zaken. Hij was snel en ad rem en verwaarloosde, altijd wat melancholiek, de roerende sentimenten niet. Hij had excellent gezelschap in zijn theater. De legendarische Louis Bouwmeester, nog aan het begin van zijn loopbaan, schitterde er van 1861-1866 en groeide hier uit tot de vermaarde acteur. De gevierde drama-acteur Victor Driessens voelde zich hier compleet thuis. Suze Sablairolles (de dochter van Sophia) sprong zeven jaren lang in het oog door haar delicate optreden en was er jarenlang een regelrechte publiekslieveling.

'Ach, wie kende Judels niet', placht hij zelf te zeggen, de palmen van zijn handen naar buiten gekeerd, voor hem uit, zijn schouders opgehaald en het hoofd scheef. Dat scheve hoofd, dat was zijn karakteristieke houding, overblijfsel van het de hele tijd luisteren naar de souffleur. Hij had een zachte, aangename stem en als hij sprak bewogen niet alleen zijn hoofd en handen, maar ook zijn rug en zijn benen zwaaiden. Altijd had hij volle zalen. Zijn liedjes gingen het land door en werden welbekende deuntjes. Geen schooljongen in de steden die niet met zijn vrienden zong: 'wanneer men 's avonds laat, gaat door de Kalverstraat' of 'want zonder centen, ook geen talenten'.

Hij had één onvervulde wens: hij had zo graag beroemd willen worden in drama. Hoewel hij op dat gebied goed presteerde (hij speelde wel De Vrek van Molière) zag zijn publiek uitsluitend de komiek in hem en, wat hij ook deed, zij lachten. Als Victor Driessens Palliazzo speelde en in die rol zijn verdriet uithuilde, dan kwamen in het publiek overal de zakdoeken tevoorschijn. Judels, die op een dag deze act eveneens opvoerde, deed hetzelfde, maar het publiek barstte uit in onbeheersbaar gelach. Ooit gilden ze het bijna uit toen Judels eens bijna stikte in koolmonoxyde, dat vanachter de coulissen ontsnapte. Hij bracht de lachspieren al in beweging als hij opkwam, nog voordat hij zijn mond had opengedaan.

Soms gaf men in de Salon benefietvoorstellingen. Er zijn gevallen bekend waarbij het zo druk was dat toeschouwers, ondanks de brandende hitte op zo'n dag waarop de zon op het theater had staan schijnen, onder het toneel door en over de plaatsen van de muzikanten heen hun parterreplaatsen moesten bereiken.

Nathan Judels in 'De Twee Weezen'.

De kermissen gingen intussen gewoon door. Hun advertenties, waarin zij de gemeentebesturen dankzeggen voor hun gastvrijheid op de kermissen, stonden jarenlang in de kranten. In elke stad kenden men hen, onmisbare verschijningen op iedere kermis. Judels was overal 'l'enfant chéri'. Er zijn particuliere reisverslagen bewaard gebleven waarin met enthousiasme wordt vermeld dat men op de kermis meerdere malen terugkeerde naar het optreden van Judels. Judels en Boas reisden bovendien door het hele land de schouwburgen af. Eens belandde Judels, ergens in een stad, door een uit de hand gelopen practical joke in de

cel. De grap bestond hieruit dat de theaterdirecteur aan het begin van de voorstelling op het toneel verscheen met de mededeling dat de voorstelling niet kon doorgaan wegens afwezigheid van enkele acteurs. Judels, op de voorste rij gezeten en vermomd als een oude heer, begon misbaar te maken en eiste zijn geld terug. Hij wist niet dat zijn collega's de politie hadden gewaarschuwd omdat hij een notoire herriemaker zou zijn. Een agent kwam de zaal binnen en gelastte hem rustig te worden. Judels veronderstelde dat dit in scène was gezet, zonder dat het hem was verteld en dit escaleerde in een prachtig gespeelde ruzie. Dat werd de agent te veel en hij sleurde Judels naar het politiebureau, onder protest van zijn collega's.

Hoe Nathan Judels in zijn rol kon opgaan blijkt wel uit het volgende. Hij was tot driemaal toe niet als lid van Artis toegelaten en zonder dat lidmaatschap kwam men deze dierentuin in zijn jaren niet binnen. De toenmalige directeur Westerman kwam op zekere dag de tuin binnen, maar werd door de portier met verbazing begroet. 'U bent toch al vijf minuten geleden binnengekomen?' Bij een der dierenverblijven werd daarna een figuur aangetroffen die als twee druppels water op Westerman leek: hetzelfde hoofd, baardje, houding, stap en manieren. Judels had Westerman bestudeerd en zich als hem gegrimeerd. Deze had hierover zo'n plezier dat hij Judels de rest van die middag heeft rondgeleid. Nadat Boas zijn functie had neergelegd, volgde Louis Bouwmeester hem op en vormde van 1873 tot 1879, samen met Nathan Judels, de directie van de Salon. Op woensdag 30 april 1879 speelde Judels zijn afscheidsvoorstelling en schitterde nog eenmaal in zijn meest gevierde stuk De Schoolmeester (dat hij honderden malen had gespeeld), gevolgd door een aantal kleine kluchten en vaudevilles. Nathan Judels gaf er, zoals hij het zelf zei, voorgoed de brui aan.

Niet lang nadien, in januari 1881, overleed zijn echtgenote, 65 jaar oud. Zij woonden toen zij aan de Paardenstraat 18, dat deel uitmaakte van de gebouwen van de Salon des Variétés. Haar dood werd onder meer aangemeld door hun vriend, de wijnhandelaar David Strelitski. De Salon de Variétés heeft ook na Judels nog grote bloei gekend, totdat het in 1903 ophield te bestaan. Het gebouw werd in 1904 gesloopt.

(wordt vervolgd)

Nathan Judels (1815-1903): komiek, musicus en ondernemer (deel 2)

“Ach, wie kende Judels niet...”

Judels na zijn theaterleven

In 1878 had Sjuul dus de brui gegeven aan het toneelbestaan. Hij had genoeg gespeeld en verdiend om de rest van zijn dagen als bohémien te kunnen slijten. Dat deed hij met de allures van een gentleman. Uitgaand Amsterdam kende hem nu buiten het theater, wandelend door de straten of aan een dambord. Zelden was hij thuis.

Toen zijn dochter en schoonzoon (de juwelier Jacques Roeg en Roosje Judels) in april 1884 met vier van hun zes kinderen aan de Binnen Amstel 128 gingen wonen, trok Nathan Judels bij hen in. Zoon Arnold had de ouderlijke woning toen al verruild voor Londen, waar hij zich verdiepte in de Britse theaterwereld, er trouwde met een actrice en vader werd van een zeer bekend acteur. Dochter Hanna was al in 1881 getrouwd met de diamantklover en juwelier Isaac Sturkop.

Hier is een genealogisch tussenvoegsel op zijn plaats. Bij het burgerlijk huwelijk van deze kleindochter Hanna trad Nathan Judels als getuige op. Men kan zich voorstellen hoe moeilijk het voor de aanwezigen kan zijn geweest tijdens die plechtigheid de gezichten in de plooi te houden.

Het gezin werd al spoedig kleiner. Zoon Nico verliet de ouderlijke woning in juni 1884 en emigreerde later naar Engeland, waar hij niet alleen een succesvol diamanthandelaar zou worden, maar ook voor-vader werd van een hele reeks bekenden in de film- en musicalwereld. Dochters Esther en Josephine verhuisden respectievelijk in 1884 en in 1888. Zoon Maurits verbleef enkele malen in het buitenland, om ten slotte in 1892 een gezin te stichten en uiteindelijk naar Amerika te emigreren, alwaar nazaten connecties in Hollywood opbouwden.

In 1888 kwam ook de vader van Jacques Roeg, oud-zanger en -acteur, bij hen inwonen en bleef bij hen tot aan zijn overlijden in 1892.

Een journalist uit die dagen beschrijft hoe aan de Binnen Amstel de dienstbode de deur voor hem open doet en hem naar boven leidt, waar

Nathan Judels in 1887.

Nathan Judels woonde. Hij is gehuld in een lichtgrijze ochtendjas, voorzien van rode biezen. ‘Neemt u plaats’, zegt hij en ‘Mijn dochter. (Zij is Rosette Roeg-Judels). Als zij u stoort zal zij weggaan. Zegt u het maar’. En tot Rosette: ‘Liefste, vraag de meid alsjeblieft deze heer een kop koffie te brengen’. Judels zit in een grote eikenhouten stoel met een beklede rug. In het hout staat zijn portret gegraveerd, met de jaren 1815-1885 en de initialen N.J., een cadeau voor zijn zeventigste verjaardag. Tegenover hem staat een andere eikenhouten stoel, met daarin de gravure L.B.A., een geschenk van de vrijmetselaarsloge La Bien Aimée, wegens zijn vijftig jaar lang ononderbroken lidmaatschap. Verder ziet men portretten van hem zelf op toneel, van andere artiesten en van zijn kinderen en kleinkinderen. Eén van die foto’s, een fors portret van het voltallige gezin Roeg-Judels, uit circa 1875, is in mijn bezit.

Het Amsterdamse societycafé Mille Colonnes aan de Botermarkt (het huidige Rembrandtplein) had een artiestenhoek. Judels was daar dé beroemdheid, die zijn roem vergaarde in de vaudeville. “Ik geloof dat

Sjuul nog altijd de meest bekende van ons allemaal is”, zeiden daar de andere artiesten en wezen op Nathan Judels. Een verslag uit die tijd: “Ze reppen over een van zijn beroemde stukken, De Schoolmeester, en vragen hem om dit nog eens op te voeren. Judels springt op een stoel en vraagt om stilte. “Ik zal het nu spelen” roept hij, “en we doen allemaal mee.” De beschikbare stoelen worden in rijen geschoven. De in die jaren leidende artiesten, hun collega’s en journalisten munten uit als opgetogen schoolkinderen, onder leiding van Judels. Het werd een gekkenhuis. Buiten, op het halfdonkere plein, stopten voorbijgangers in verbazing en haastten zich vervolgens naar binnen.”

Sjuul, zoals hij in de artiestenclub wordt genoemd, liep toen al tegen de tachtig. Maar hoe vaak gebeurde het niet dat hij op een stoel sprong en plotseling luidkeels zijn welbekende liedjes begon te zingen, of nog eens orkestinstrumenten begon te imiteren. Gedurende een halve eeuw bleef Sjuul ieders vriend en ieders nar.

Talloos zijn de verslagen over zijn jeugdigheid. ‘Ik zal wel honderd worden. De duvel is oud!’ Hij arriveerde altijd om elf uur in de avond in Mille Colonnas en vertrok niet voor de klok van twee.

Hij werd wel eens de overjarige jonkman genoemd en men wist soms niet wat men meer in hem vereerde: zijn voortreffelijke manieren, zijn grote beweeglijkheid, zijn bonhomie of zijn opgewekte levensbegrippen. Sjuul stond ook bekend als een man met een scherp geheugen dat gepaard ging aan een voorbeeldige opmerkingsgave, die hem tot op hoge leeftijd bleven kenmerken. Hij putte graag uit dat geheugen en vertelde dan met vuur en verering over de lang vervlogen dagen toen “de pure toneeltalenten nog hoogtij vierden”.

Soms was het om één, twee uur in de nacht nog niet afgelopen. Ze togen dan bijvoorbeeld naar een bal masqué in het Paleis voor Volksvlijt. “Judels, danst u nog?” vroeg me een mooie, jonge actrice. “Of ik nog dans, snoesje? Dansen is mijn leven” – “Hé, mag ik dan met u dansen?” En daar gingen de beentjes van de vloer. Tegen zessen verlieten zij het Paleis en dan ging men bij vrienden thuis nog even nagenieten, met piano en dansen en na zevenen ging Judels de stoep van zijn woning op en werd aangesproken door de melkboer die vond dat hij al vroeg op was. Op de avond van zijn tachtigste verjaardag gaf hij een diner, uitsluitend voor zijn directe nakomelingen, tezamen 32 zielen sterk. Hij had tien à twaalf kleinkinderen, dachten de journalisten. (Dit aantal klopt en degenen die later emigreerden woonden toen nog met hun ouders in Nederland). Het aantal kleinkinderen zou overigens nog

toenemen. Schoonzoon Jacques Roeg kondigde in de kranten voor die gelegenheid een groot feest aan in Mille Colonnes.

Het testament

In 1872 was Judels al voor de eerste maal overleden. Vrienden hadden een grap met hem willen uithalen en zijn overlijdensannonce in de krant laten plaatsen. Woedend was hij daarover, maar in plaats van ruzie te maken kon men kort daarop zijn eigen advertentie in de dagbladen aantreffen:

“De ondergeteekende betuigt zijn hartelijken dank voor de vele blijken van belangstelling, bij zijn overlijden ondervonden. Tot geruststelling zijner talrijke vrienden heeft hij de eer hun zijn volmaakten welstand te melden en tevens den verspreiders van het gerucht van zijnen dood te verzekeren, dat zij hem daarmede het genoeg hebben verschaft, te mogen ondervinden, hoeveel deelneming en sympathie deze tijding heeft doen ontstaan.”

Was getekend: N. Judels.

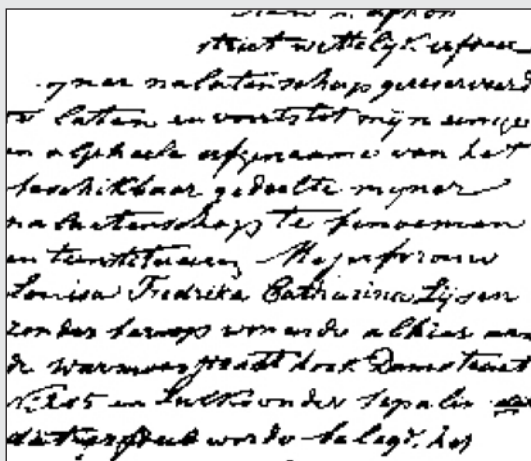
Toen hij in 1903, op achtentachtigjarige leeftijd in de gracht tuimelde was iedereen geneigd dat als een van zijn grappen te beschouwen. In onze familie ging het verhaal over zijn dood nog altijd rond. Overovergrootvader Nathan Judels zou op een kwade dag de Amstel zijn ingestapt en op de wallenkant zijn horloge en een afscheidsbriefje hebben achtergelaten. In hoeverre dit waar is valt nooit meer te achterhalen. Zeker is dat hij in het water is terechtgekomen, dat men hem daar weer heeft uitgehaald en dat hij aan de gevolgen daarvan, in de vorm van longontsteking, is overleden.

De laatste twee jaren van zijn leven vertoonde hij zich minder, nadat hij verhuisd was van de Binnen Amstel naar de Leidsestraat. Hij vertoonde zich minder vaak op straat, ontbrak aan de stamtafel en werd narrig, kribbig en soms wat lastig, wat grotendeels verklaard kan worden door de ondraaglijke jeuk over zijn gehele lichaam, die hem de laatste tijden teisterde.

Hij was gaan wonen bij zijn vriendin Louisa Lijsen. Er waren journalisten die dachten dat hij met haar was getrouwd, maar hij is als weduwnaar van Hanna van Mozes Saqui overleden. Hij moet Mejuffrouw Lijsen lange tijd hebben gekend. Reeds in 1883 had hij een envelop overhandigd aan de notaris, waarin hij het maximaal haalbare erfdeel

Judels' handschrift:
testament uit 1883.

... van mijn
sticht wettelijk erfpaar
... mijn nalatenschap geleverd
... laten en voortzet mijn service
... afgekeerde erfpaar van het
beschikbaar gedeelte mijn
nalatenschap te funneren
en tenuitvoer. De erfpaar
Louisa Fredrika Catharina Lijsen
zou het erfpaar worden alhier aan
de warmwatergraaf door Dienst
Kluis en Luitvonden te paalen
dat erfpaar wordt bevestigd het

aan haar toekende. Hij had deze envelop met vijf rode lakken verzegeld; elk daarvan gewaarmerkt door een afdruk van zijn zegelring, met daarop het vrijmetselaarsteken. Het testament hield in dat Louisa recht had op een kwart van de erfenis en dat zijn kinderen niet elk een derde deel, maar een vierde deel erfden. Hij bezat vijf huizen aan de Paardenstraat, waarin winkels, stallen en opslagruimten waren gevestigd met verhuurde woningen op de etages. Verder was hij voor een derde deel eigenaar van de panden van de Salon des Variétés aan de Amstelstraat, met een aangrenzend pand aan de Paardenstraat. Deze panden vormden gezamenlijk een geheel van ruim 64 meter straatlengte. Verder had hij nog een huis aan de Engelsesteeg, het pand aan de Binnen Amstel 128 en een woning aan de Keizersgracht. Dit alles veranderde in september 1903 onder de veilinghamer bij Frascati van eigenaar. Daarnaast waren er effecten, persoonlijke goederen en achterstallige huurpenningen te verdelen. Het geheel overtrof de honderdduizend gulden, een kapitaal in die jaren.

De erfenis leverde de erfgenamen per saldo weinig op, want de aanzienlijke eigendommen werden ruimschoots overtroffen door vooral hypothecaire schulden en onbetaalde leningen die Nathan Judels achterliet. De persoonlijke eigendommen die op zijn kamer bij Louisa Lijsen werden aangetroffen geven nog een mooi beeld van de over-ledene. Daaronder: de twee reeds bekende fauteuils, zijn vioolkist met strijk-

stokken, zijn damtafel, familieportretten (we zouden ze graag zien), gouden manchetknopen, vestzakhorloge en andere sieraden en een muntverzameling.

Nazaten in Engeland spraken jaren later nog over zijn staatsbegrafenis. Er zijn geen aanwijzingen daarvoor naar boven gekomen. Zijn lichaam werd overgebracht naar 'zijn' Salon des Variétés, waar een 'voorganger zijner gemeente' de gebeden las en een aantal wezen uit het Nederlandsch Israëlitisch Jongensweeshuis respondeerden. Daar omheen verdrongen zich familie, vrienden en acteurs en actrices, onder wie de grote Louis Bouwmeester en de al naar de tachtig lopende David Strelitski. De uitvaart was, conform de gebruiken van de joodse gemeenschap, zonder praal. Buiten had zich een dichte menigte verzameld en daar werd, onder treurmuziek, de kist in een lijkwagen gezet. Weeskinderen liepen voor de stoet uit en daaraan vooraf ging een met kransen gevuld open rijtuig. De lijkwagen werd gevolgd door een groot aantal rouwkoetsen en zo reed men naar Muiderberg. Maar niet dan nadat de stoet even had stilgestaan bij de synagoge op het Jonas Daniël Meijerplein. In de op Muiderberg uitgesproken nagedachtenis werd, buiten Judels' eigenschappen als mens, acteur en familievader speciaal zijn steun aan het Jongensweeshuis herdacht. (Mijn eigen grootvader Sturkop was daar toentertijd wees en ik stel me zo voor dat hij zich onder de groep jongens bevonden kan hebben.) Een achterkleinzoon, student te Amsterdam en op dat moment militair, dankte de aanwezigen voor de laatste eerbewijzen en er werd door hem gerept over Judels' enige niet-gerealiseerde wens: het betovergrootvaderschap. De achterkleinzoon kan vrijwel alleen de later in Amsterdam alom bekende Dr. Stephan Sturkop zijn geweest, die toen twintig jaar was.

Op zijn graf werden de vele kransen gelegd van zonder uitzondering alle toneelgezelschappen in den lande, de vrijmetselaarsloge en van familie en vrienden. Een tijdbeeld: na het nuttigen van het dodenmaal werden bij de uitgang van de begraafplaats liefdegaven verdeeld onder een zestal arme geloofsgenoten, die daartoe drie uur van Amsterdam naar Muiderberg hadden gelopen en vervolgens weer te voet terug naar huis moesten.

De lezer die wel eens de Stadsschouwburg te Amsterdam bezoekt kan daar nog altijd zijn portret bewonderen. Op 17 maart aanstaande, in 2003, kunnen wij Nathan Judels' honderdste sterfdag gedenken.

Met Nathan Judels verdween een persoon van algemene bekendheid uit het straatbeeld van Amsterdam. Hij was vooral in de omgeving van het Rembrandtsplein de meest bekende Amsterdammer. De mensen wezen elkaar op hem, zijn jeugdige verschijning en zeiden: "Ik dacht dat hij al zo oud was". In de laatste jaren van zijn leven werd nog geschreven: "Dat keurige nette mannetje, met de koket gepunte knevel, met de glimmende hoge hoed op, men gaf hem zestig, vijfenzestig misschien, maar achtentachtig!" Met hem was een stukje Oud-Amsterdam verdwenen...

Theaterfamilie van Nathan Judels

Voordat Judels' nazaten de revue passeren worden enkele andere theatermensen in zijn familie genoemd. Uit de vorige artikelen in Misjpoge zou zijn af te leiden dat Nathan Judels zelf als eerste in zijn familie de planken betrad. Hij blijkt later echter deel uit te maken van een vrij grote familie van toneelmensen. De destijds bekende toneelfamilie De Boer was aangehuwd via Henriëtte de Boer-Judels, Nathans zuster. Haar zoon Jules de Boer was rollezer, souffleur, toneelspeler, regisseur en ten slotte toneeldirecteur in Rotterdam. Diens zoon Jacques de Boer speelde met veel bekende acteurs en stond zelf bekend om zijn droogkomische rollen. Ook de actrice Esther de Boer-Van Rijk was aangetrouwd aan deze familie. Nathans broer Jacob (alias Co) Judels stichtte, samen met Meijer van Biene, aan de Coolsingel te Rotterdam de "Nieuwe Schouwburg". Zijn dochter Roosje Judels was getrouwd met een lid uit de kermisfamilie Kinsbergen. Joseph Judels, een andere broer van Nathan, was toneelspeler in Amsterdam.

Als familielid worden ook wel Sarah Bernhardt (hoewel zij een in Nederland geboren moeder had, is dit niet aangetoond) en Auguste van Biene genoemd. Geboren in Rotterdam, is Auguste op jonge leeftijd verhuisd naar Londen en daar werd hij bekend als cellist, dirigent en muzikaal directeur. Hij trad meer dan 6000 maal op in de muzikale komedie "The Broken Melodie", waarvoor hij de nu nog bekende titelmelodie componeerde. Auguste van Biene was een veelgevraagd artiest en reisde ook door Amerika, Australië en Zuid-Afrika. Ook trad hij op in Nederland, waaronder ooit voor Koning Willem III.

Hij overleed op toneel, tijdens een muziekstuk dat door zijn zoon werd gedirigeerd.

(het slot van dit artikel volgt in nummer 2003-3)

Ko Sturkop

‘Suicidium per suspentionum’

Doodsoorzaken: licht op levensomstandigheden

Het is goed te weten dat er bijzondere bronnen zijn die nieuw licht kunnen doen schijnen over het bestaan van onze voorouders. Dit artikel gaat over zo'n bron, waarbij vooraf gesteld moet worden dat het een arbeidsintensieve klus kan zijn in het archief te duiken, vooral wanneer men gegevens over veel personen wil achterhalen. En het is niet altijd een gemakkelijke taak. Wie weinig tijd heeft kan er beter niet aan beginnen.

Van veel voorouders en hun familie kennen we de datum van overlijden. Vaak vraagt men zich af wat de oorzaak van hun dood is geweest, bijvoorbeeld wanneer iemand op jonge leeftijd sterft. Of men ziet dat in één gezin meerdere volwassen mensen omstreeks dezelfde datum overlijden. Zo kun je er achter komen dat dit midden in een cholera-epidemie gebeurde. De Statistiek Doodsoorzaken op het Stadsarchief Amsterdam kan op dat gebied veel verhelderen. Maar wie gaat er nou daarin snuffelen? Morbide belangstelling? Toch: wie dat eens probeert komt veel te weten en meer dan alleen de reden waarom iemand is overleden.

Bij ons in de familie waarde het half verzwegen bericht rond, fluisterend uitgesproken, dat overopa zelfmoord zou hebben gepleegd. Wat hem hier toe bracht is een verhaal apart. Gezocht dus in de statistiek. Die is niet toegankelijk op naam, want de vermelding was anoniem. Men moet zoeken op het adres waar de betrokkene woonde. Je ziet er gelijk bij het in dit geval om een bovenwoning ging. Als de overige gegevens, zoals overlijdensdatum, huwelijkse staat, leeftijd en beroep kloppen is er geen twijfel aan om wie het gaat. Maar dan de doodsoorzaak. De boeken zijn niet altijd even leesbaar geschreven en bovendien wordt die doodsoorzaak als medische term weergegeven. Bij de aantekening over over opa staat: *suicidium per suspentionum*. Het eerste en tweede woord zijn goed leesbaar, het derde komt dicht in de buurt van wat ik hier opschrijf. In elk geval kennen we nu het lot van deze voorvader, wiens tragisch einde leidde tot het veeljarige verblijf in het weeshuis van mijn opa, zijn broertje en zijn zusters. Het tragische familie-verhaal blijkt dus waar te zijn.

Op familieavonden verklapte men in één adem dat twee van die zusters voor hetzelfde lot gekozen hadden. Niet alle deeltjes van de statistieken zijn bewaard gebleven, maar van één zuster is ook de aantekening teruggevonden. De overlevering wilde dat zij door verdrinking om het leven was gekomen. De gegevens in de Statistiek bevestigen haar personalia, ook haar woonadres. Maar als kanttekening wordt vermeld dat zij verdronken was en werd gevonden aan de Zeeburgerdijk, iets wat we niet wisten. Oudtante heeft zo'n twintig minuten moeten lopen vanaf haar woning om haar wanhoopsdaad te volbrengen. Het schept een dramatisch beeld, dat einde op een koude avond halverwege maart. Om piëteitsredenen zijn de namen van de betrokkenen hier weggelaten.

Geen sensatiezucht dus, zo'n zoektocht naar de doodsoorzaak. Het voegt een beklemmend beeld toe aan de familiegeschiedenis. Ook onderzoek naar andere familieleden brengt aan het licht wat men allemaal kon overkomen in die tijden; de oorzaak van veel wat tot dan toe onverklaard bleef wordt nu meer begrijpelijk.

Stadsarchief Amsterdam

Wie zelf wil onderzoeken kan ik verwijzen naar de inventaris van het Stadsarchief, ook te raadplegen op internet. Het toegangsnummer is 5185 en daarin doorbladerend vindt men de deeltjes, die in perioden zijn opgedeeld. Men kan dan bij de maand en het jaar van overlijden het inventarisnummer vinden, waarmee men het betreffende deeltje op het archief kan opvragen. Niet van alle jaren zijn de statistieken bewaard gebleven. De gehele periode beslaat grofweg 1854 tot en met 1940, soms met een aanzienlijk aantal jaren waarin waarover niets bewaard is gebleven.

Men moet zoeken op de datum en het adres van overlijden en soms is het ook nodig de buurtletter van het adres te kennen, zoals de letter C voor de buurt rond de Sint Antoniesbreestraat. Maar dan is het snel gevonden. Een loep is een handig attribuut om bij de hand te hebben, want de wetenschappelijke termen waarmee de doodsoorzaak wordt weergegeven zijn niet altijd goed leesbaar. Men moet daarna ook wel naar de bibliotheek om een (oud) medisch of Latijns woordenboek te raadplegen, zodat je erachter komt dat *phthisis* longtering (tuberculose) betekent en *marasmus senilis* uithongering door ouderdom.

Wie dit allemaal geen prettige tekst vindt: bij voorbaat mijn welgemeende verontschuldigen. Maar mijn genealogie is er heel wat begrijpelijker door geworden.

Nathan Judels (1815-1903): komiek, musicus en ondernemer (slot)

Nathan Judels' nakomelingen

Nathan Judels had drie kinderen: *Rosette, Jules en Maurits*. Met name Rosette en Maurits kregen veel nazaten in de theater- en filmwereld. Hun voetsporen volgen we hierna.

I. Nathan Judels (1815-1903).

Ia. Rosette Roeg-Judels (1839-1911).

IIIa. Nico Roeg (gehuwd met Johanna Judels - IIIg).

IIIb. Arnold (Aäron) Roeg.

IIIc. Hanna Sturkop-Roeg.

IIId. Esther Warradijn-Roeg.

IIIe. Maurits Roeg.

IIIf. Josephine Amesfoort-Roeg.

Iib. Jules (Juda) Roeg-Judels (1841-1874).

IIIg. Johanna Roeg-Judels.

(Kinderen zonder bekende theaterbanden hier weggelaten).

Iic. Maurits Judels (1843-1913).

IIIh. Nico Judels.

IIIi. Jules Judels.

IIIj. Charles Judels.

(Kinderen zonder bekende theaterbanden hier weggelaten).

Het nageslacht van Rosette Roeg-Judels

Rosette Judels (IIa) trouwde met Jacques Roeg, die zelf uit een theaterfamilie kwam. Zijn vader, Louis Roeg, was koorzanger en toneelspeler. Jacques' beide zusters, Grietje en Kaatje Roeg, waren danseressen. Grietje Roeg was gehuwd met de acteur David Strelitski, ook al een Roegtelg: zijn moeder Grietje Aaron Roeg was een tante van Louis Roeg. De oudste zoon van het echtpaar Roeg-Judels, Nico Roeg (IIIa) werd een geslaagd diamant-handelaar te Londen. Hij was een creatief amateurfotograaf en dat heeft wellicht zijn kleinzoon Nicolas geïnspireerd tot

op de verzamelde talenten van zowel danseressen, acteurs als zangers onder haar Nederlandse voorouders. Zij is in 1990 overleden.

De tweede zoon van het echtpaar Roeg-Judels, Arnold Roeg (IIIb), verhuisde al jong naar Londen. Hij was verknocht aan het theaterleven en

Nicolas en
Nicolette Roeg.

heeft zich daar in die stad volop ingestort. Zijn vrouw Annie Coombes ontmoette hij toen zij revuemeisje was. Hun zoon Sydney Arnold (zijn artiestennaam) werd door zijn vader naar vele optredens van de grootste komieken meegenomen. Hij was een zeer bekend gezicht in het theater en later ook op tv. Sydney (1900-1993) buitte zijn korte gestalte (hij was 1.55 m) goed uit. Hij verdiende aanvankelijk zijn brood als reizende komiek, in revues en in pantomime en maakte in zijn jongere jaren deel uit van een bekend komisch duo. Hij speelde met groten als Stanley Holloway en Bob Hope. Hij trad meerdere malen op voor de Koninklijke Familie in Buckingham Palace en kreeg ook koninklijk bezoek in het Savoy Theatre in Noel Coward's "Sail Away" waarin hij in speelde. Sydney werd door recensenten de "perfecte professional" genoemd. Ook nam hij deel aan enkele tournees door Zuid-Afrika. Na de oorlog bezocht hij in de USA zijn zuster en zijn neef Charles Judels. Op diens voordracht beproefde hij daar zijn geluk in musicals, hetgeen om meerdere redenen niet echt van de grond kwam. Terug in Engeland speelde hij o.a. in "Kiss Me Kate". Hij trad ook op in enkele films, zoals in Jerry Lewis' productie "One More Time", met Sammy Davids en Peter Lawford en in Monthy Python. Zeer bekend werd hij als de straatventer in de film Oliver!, die een Academy Award ontving. Tot op hoge leeftijd deed hij veel televisie-werk, zowel in de USA als in Groot-

zijn loopbaan. Hij was getrouwd met zijn nicht Johanna Judels (IIIg). Hun beide kleinkinderen, Nicolas en Nicolette Roeg, stond een succesvolle loopbaan te wachten.

Zoon Nicolas Roeg (geboren 1928) heeft in de filmwereld grote bekendheid verworven. Hij begon in 1947 in de filmindustrie en groeide later uit tot cameraman, onder andere in "Lawrence of Arabia". Uiteindelijk werd hij zelf regisseur en maakte vele films, o.a. met Mick Jagger en David Bowie. Zijn meest bekende werk is "Don't Look Now" (1973), met Donald Sutherland en Julie Christie. Sutherland was zo onder de indruk van Nicolas dat hij een zoon Roeg Sutherland noemde. Roeg heeft een fors aantal films op zijn naam staan en schreef ook scenario's.

Na een eerder huwelijk met de actrice Susan Stephen is hij getrouwd met de filmster Theresa Russell, die ook optrad in meerdere films van haar echtgenoot. Zij debuteerde in 1976 in *The Last Tycoon* en heeft inmiddels ruim dertig films op haar naam. Zij speelde met acteurs zoals Jack Nicholson, Robert DeNiro, Rutger Hauer, Dustin Hoffman, Burt Reynolds en Robin Williams. Haar eerste film met Roeg, in 1980, werd het begin hun relatie. Nicolas Roeg is nog steeds actief in de filmindustrie. Hij heeft zes zoons: Waldo en Sholto Roeg regisseren en produceren zelf films, Luc Roeg trad op als de in de Australische wildernis verdwaalde jongen in "Walkabout" uit 1971 en ook hij produceert en regisseert nu films; hij speelde eveneens een filmrol. Met hen zijn wij bij de generatie betoud-achterkleinzoons van Nathan Judels aangeland.

Nicolas' zuster Nicolette Roeg trad voor het eerst op in 1947 en speelde vaak in pantomime, films, op toneel, in West End en ook toerde zij door het land. Later trad zij vooral op in musicals en verwierf bekendheid door haar rol als "Nancy" in "Oliver!", die zij vier jaar lang vertolkte. "Two Cities" is de tweede op Charles Dickens' werken gebaseerde musical waarin Nicolette Roeg als ster optrad. Ook werd zij bekend als Martha in het toneelstuk "Who's Afraid Of Virginia Wolf?". Ze was een zeer bekend gezicht op de Britse tv en had talrijke optredens, van Saturday Spectaculars tot thrillerseries en in langlopende series als "The Jubilee Show" and "Two's Company". Ze had een energieke stem, die nog te beluisteren valt op elpees en op cd. Nicolette en haar dochter Belinda Sinclair zingen samen Peter Pan en Wendy op de plaat. Belinda verschijnt nog altijd in Engeland op de tv. Nicolette Roeg wist misschien zelf niet dat zij als musicalster heeft kunnen voortborduren

Sydney Arnold.

Maurits Judels en nakomelingen

Maurits Judels (IIc) was de jongste zoon van Nathan Judels. Zijn gezin woonde vanaf 1873 in een pand van zijn vader aan de Paardenstraat. Nathans huizen in die straat en die in de Amstelstraat (Salon des Variétés) vormden een aaneengesloten blok. Maurits' kinderen groeiden dus letterlijk in het theater op en zullen daar alle kneepjes van het vak met de paplepel ingegoten hebben gekregen, met hun grootvader als inspirerend rolmodel. Maurits Judels vestigde zich in 1890 met zijn zoons Jules en Charles in New York. Ook zoon Nico treffen we daar later aan. Maurits werd daar stage manager van de Metropolitan Opera. Tegen het einde van zijn leven keerde hij weer terug naar Nederland.

Nico Judels (IIIh – geboren te Londen in 1872) had in Nederland al veel toneelervaring opgedaan. In 1910 komt hij aan in Amerika, maar misschien woonde hij daar al eerder. Hij werd daar zeer bekend als vaudevillekomiek, onder de naam Nick alias Nicholas Judels. In de jaren 1912-1917 speelde hij in een vijftal, soms zeer langlopende, komedies op Broadway en in andere theaters. Nico kwam tijdens een tournee om het leven. Zijn broer Charles slaagde er als enige rouwende in zich vrij te maken voor de uitvaart. Op weg naar de begraafplaats kreeg de lijkwagen pech en toen men zich daarvoor bij Charles verontschuldigde was diens reactie: “typisch Nick, die geen haast heeft”.

Broer Jules Judels (IIIi - 1874 Amsterdam - 1940 New York) werkte bij de Metropolitan Opera, als jongeman die de acteurs moest waarschuwen voor hun repetities en optreden. In 1903 nam hij daar de baan van zijn

Brittannië, waaronder producties “Charing Cross Road”, “Robin’s Nest” en “The Benny Hill Show”.

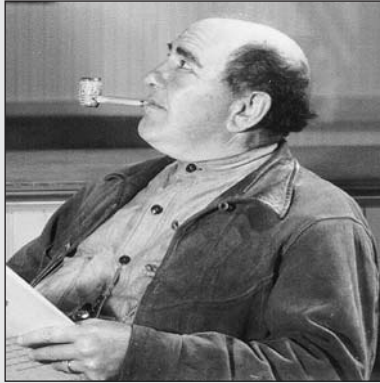
Sydney Arnold was zich zeer bewust van de Nederlandse theater-historie die achter hem stond. Hij noemt zijn voorvader Nathan Judels, een oom die Louis Bouwmeester naar Engeland haalde en zijn drie neven die in de USA succesvol werden in de show business: de broers Nick, Jules en Charles Judels (zie verderop in dit artikel). Zijn huwelijk met actrice Audrey Binham eindigde in scheiding. Sydney Arnold trad zestig jaar lang op.

In de tak van het derde kind van het echtpaar Roeg-Judels, Hanna Sturkop-Roeg (IIIc), ging het beroepsmatige toneellevens verloren, maar er werd door bijvoorbeeld haar zoon Stephan Sturkop en zijn kinderen nogal eens amateur- resp. studententoneel gespeeld. Van het vierde kind, Esther Warradijn-Roeg (IIIId) is geen theaterleven bekend, maar hun zoon Abraham (Warrie) Warradijn (1885-1943) trad in de voetsporen van zijn overgrootvader en stuurde in 1917 vanuit Amsterdam een trotse foto van zijn eerste optreden als pianohumorist naar zijn familie Londen.

Het vijfde kind, Maurits Roeg (IIIe) en zijn gezin emigreerden naar de USA. Bij de grote aardbeving van 1906 in San Francisco verloor hij al zijn bezittingen (hij handelde daar in diamant) en hij vervolgde zijn loopbaan als kelner en restaurantmanager. Hij was nog enige tijd theatermanager van het Metropolitan Opera House in New York en agent van onder andere Arturo Toscanini (via zijn contacten met Jules Judels: zie verderop), met wie hij door het land reisde. Tevens had hij bindingen met de concertmeester van Carnegie Hall. Zijn in Nederland geboren zoon Herman (Ding) Roeg (1894-1966) was reclameartiest en maakte ooit een poster voor het Rode Kruis, die tijdens de Eerste Wereldoorlog in Amerika nogal bekend werd. Maurits' kleinzoon Jack Amos Carr werd de favoriete portretfotograaf van menig befaamd film-acteur in Hollywood.

Van het zesde en jongste kind, Josephine Amesfoort-Roeg (IIIIf) is niet bekend of zij banden had met de toneelwereld, maar opmerkelijk is dat zij en haar man in 1894 aankwamen in New York, op een boot vol acteurs en andere theatertypen.

Charles Judels.

Drie van Nathans nakomelingen stonden artistiek op andere planken: zij behaalden hoge scores bij het schoonspringen. Achterkleinzoon Nico Sturkop was van 1908-1911 Nederlands kampioen schoonspringen en achterkleindochter Josy Roeg behaalde drie achtereenvolgende jaren dezelfde titel in Groot-Brittannië. Haar zoon (nu 93 jaar) is nog altijd een verwoed theaterkenner. Betachter-kleindochter Coks Sturkop werd in deze sport genomineerd voor de Olympische Spelen van 1928. De bekende acteur David Strelitski, wiens vader ook al toneelspeler was, was oom van de kinderen Roeg (IIIa – IIIf) en ook hij zal veel invloed hebben gehad op hun liefde voor het theater. Davids broer Samuel Strelitski werd in Londen bekend als voorzitter van de Nederlandse koor- en toneelvereniging. In 1904 werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau, omdat hij werd beschouwd als de ‘officieuze leider’ van de Nederlandse joden in die stad. Het is goed denkbaar dat hij zeer nauwe contacten had met Nico (IIIa) en Arnold Roeg (IIIb). Een aardige bijkomstigheid is dat Samuel Strelitski in zijn jeugd beschouwd werd als de sterkste man van Nederland.

Persoonlijke herinneringen

Deze serie artikelen begon met een mail uit de Verenigde Staten. Bij mijn bezoek aan de schrijfster daarvan bleken de Amerikaanse nazaten van Nathan Judels zich de verhalen over hun illustere Nederlandse voorvader bijzonder goed te herinneren. Er zijn ook vele verhalen over de ‘Amerikaanse’ broers Judels. Mijn gastvrouw herinnert zich Charles Judels goed en als kind, tijdens de wereldtentoonstelling te New York,

vader over en hij is er tot aan zijn dood stage-manager gebleven. Zijn eerste taak in die functie vervulde hij onder Arturo Toscanini. Hij verwierf de eretitel "master of rehearsals" en moest ervoor zorgen dat de temperamentvolle zangers tijdig ten tonele verschenen, hetgeen een hoge mate van tact en geduld vereiste. Wanneer de opera op reis ging had Jules er zijn handen aan vol de zangers op de trein te krijgen en hij reisde met hen de gehele USA door. Jules Judels maakte een einde aan zijn leven in zijn appartement, nadat hij eerst nog zorgzaam zijn geliefde katten van sardines had voorzien. Hij stierf als het oudste staflid (dean) van het Opera House.

Verreweg de grootste bekendheid in Amerika verwierf de jongste zoon Charles Judels (III) - 1880 Amsterdam-1969 San Francisco). Hij begon al jong te spelen in een reizend gezelschap: vaudeville, komedie en hij had een sterke tenor waarmee hij paljasrollen in opera's vertolkte. In 1900 speelde hij al in zijn eerste musical, maar de echte doorbraak kwam pas in 1912. Tot 1923 trad hij op in allerlei revues, komedie, musicals en operette. Daarna werd hij general manager bij de invloedrijke theatergigant Shubert, voor wie hij een veelheid aan diensten verrichtte. Daartoe behoorden het voorbereiden, de casting en de regie van de theatershows, die door het hele land trokken. Ook bleef hij op de thuisbasis als Shuberts manusje-van-alles tijdens diens vele buitenlandse reizen. Charles schreef zelf ook liedjesteeksten en humoristische stukken.

Al vanaf 1915 speelde hij in films en verwierf faam als vertolker van Franse, Italiaanse en allerlei andere buitenlandse types. Later heeft hij ook enkele films geregisseerd. In 1934 verhuisde hij naar Hollywood, waar hij gecontracteerd was door Warner Brothers. In totaal speelde hij in bijna 120 films, de laatste in 1949, na een carrière van vijftig jaar. Hij trad op met acteurs als Laurel & Hardy, James Cagney, Humphrey Bogart, Shirley Temple, Joan Crawford en Clark Gable. Wie zijn stem nog eens wil horen kan luisteren naar Stromboli in Walt Disney's Pinocchio.

Charles' dochter May Judels (1903-1988) was ijsdanseres, maar werd vooral bekend als de schaats-regisseur van twee langlopende ijsrevues van de destijds wereldberoemde Sonja Henie. De show "Icetime" werd in de jaren veertig ruim vierhonderd maal op Broadway opgevoerd.

werd zij in de armen van May Judels schaatsend door de piste meegevoerd. En met haar oom Sydney Arnold heeft zij nog vele momenten doorgebracht en hem in "Sail Away" zien schitteren. Diens handgeschreven memoires zouden een apart artikel waard zijn.

Tenslotte dit: onze taal is in Amerika al meer dan honderd jaar blijven hangen. Toen ik op een lunch wilde trakteren bleek die reeds door mijn medegast (een Roeg-nakomeling) te zijn betaald. Hoewel zij uitsluitend Engels spreekt, zei ze in onvervalst Nederlands: "Geld gespaard, eer bewaard!" Ze maakt nog altijd boterkoek op oma's recept en haar mails eindigen 'met veel kusjes'. Erfenissen van haar grootmoeder Roeg.

In dit kort bestek konden alle nakomelingen slechts oppervlakkig de revue passeren. Hun historie schampt dan ook maar nét langs mijn eigen genealogie. Ik ben geen toneelhistoricus, maar het zou zijn toe te juichen wanneer aan de toneel- en filmgeslachten Judels en Roeg nadere uitwerking zou worden gegeven. Mijn uitvoerig materiaal staat daartoe ter beschikking.

Bronvermelding

- Bibliotheek van het Theatermuseum te Amsterdam (knipselarchief, kranten- en tijdschriftartikelen, annonces, foto's en illustraties).
- Boek 'De ontwikkelingsgang der Nederlandsche letterkunde', deel 7, hoofdstuk XXIX.
- Krantenartikel van Henk Suèr in De Tijd van 20 april 1957.
- Artikel 'Goden van de Engelenbak' door Henk Suèr.
- 'Een bezoek bij Judels' van Justus van Maurik.
- 'Een theatergeschiedenis der Nederlanden'.
- Gemeentelijke archieven Amsterdam en Den Haag.
- Collectie familieannonces Centraal Bureau voor Genealogie in Den Haag.
- Portrettencollectie Stadsschouwburg Amsterdam, in bruikleen van de Dienst Historisch Museum.
- Boek 'Dit is de kleine man ... Honderd jaar joden in het Amsterdamse amusementsleven. 1840-1940.' Uitgave van het Joods Historisch Museum, ISBN 90-400-9741-0.
- Talloze websites.
- Nazaten van Nathan Judels in Nederland, Groot-Brittannië en de USA.
- Mevrouw W.L.L. Noordzij te Amersfoort.